

El repte de l'ensenyament de les humanitats a la universitat: connectar amb la societat

Josep Gordi*
Meius Ferrés**

Resum

En aquest article analitzem la situació dels estudis d'humanitats a la universitat. Encara que els reptes que presenta el món actual comporten la necessitat de reforçar competències com la interpretació de la informació, la capacitat d'expressió oral i escrita o el pensament crític, a les nostres facultats continua baixant el nombre d'estudiants. A fi de pal·liar aquest dèficit, creiem que és necessària la incorporació de noves metodologies docents més en consonància amb les necessitats d'una nova generació d'estudiants connectats permanentment, l'obertura de la universitat al seu entorn social i empresarial per afavorir la inserció laboral i la incorporació de l'obligatorietat de les pràctiques en els nostres plans d'estudi.

Paraules clau

Inserció laboral, humanitats, docència, pràctiques

Recepció original: 14 de març de 2016

Acceptació: 21 de juliol de 2016

Publicació: 20 de desembre de 2016

Introducció

Si poseu en un cercador qualsevol les paraules: humanitats i universitat, us apareixeran com a resultats de la vostra cerca dos grups d'enllaços. El primer fa referència a les nombroses ofertes universitàries on s'esmenta la paraula humanitats. El segon són un conjunt d'articles¹, llibres² i manifestos³ que fan referència a la crisi de les humanitats. Sorprenen que, malgrat tant dramatisme literari, hi ha molta activitat docent i investigadora lligada al món de les humanitats. Potser la situació no és tan crítica? Som conscients que la resposta a aquesta pregunta no és fàcil i que cal també tenir present l'evolució de les dades de matriculació en els graus relacionats amb l'àmbit de les humanitats per aconseguir una visió de conjunt més nítida.

Al llarg d'aquest text presentarem algunes idees que ens poden ajudar a entendre la situació actual. Abans de res, cal deixar clar que volem centrar-nos en el procés d'aprenentatge de les humanitats dins de la universitat i remarcar que la nostra premissa és que el gran repte és connectar l'activitat docent universitària amb la societat que l'envolta. Per què? Senzillament, perquè n'és deutora, ja que els ensenyaments universitaris públics estan fortament subvencionats per l'administració i, en conseqüència, reforçar la connexió amb l'entorn social ha de servir per millorar l'aprenentatge dels

(*) Professor titular de Geografia Física. Degà de la Facultat de Lletres de la Universitat de Girona. Adreça electrònica: josep.gordi@udg.edu

(**) Gestora en comunicació digital de la Universitat de Girona. Adreça electrònica: meius.ferres@udg.edu

(1) Xavier Antich, «En defensa de les humanitats». *Ara*, 20.4.2014; Juan José Sánchez, «Misión de la Universidad: ¿Formar hombre o empleados?». *Encuentros Multidisciplinarios*, 2, 2000, p. 59-65.

(2) Norbert Bilbeny, *Carta a un estudiant d'humanitats*. Barcelona, Ara llibres, 2005; Jordi Llovet, *Adéu a la Universitat*. Barcelona, Galàxia Gutemberg, 2011.

(3) L'Institut d'Estudis Catalans i la Facultat de Teologia de Catalunya van emparar, el gener del 2013, un manifest titulat: *Unes humanitats amb futur*.

estudiants, entès aquest com una contínua construcció del coneixement i no una simple reproducció de coneixements. En definitiva, la societat necessita dels bons graduats per seguir millorant el món. Per tant, la institució té l'obligació de formar bons titulats que adquireixin un pensament crític del món on vivim, que s'integrin professionalment a la societat i que incorporin dins la seva progressió cultural la lectura i l'escriptura com una eina bàsica. El repte realment és l'excel·lència, és a dir, educar persones que tinguin capacitat d'entendre el món i de canviar-lo, a partir de sentir-se responsables, autònomes i creatives en el seu camp d'estudi.

Què vol dir connectar-se amb la societat? Doncs, senzillament tenir present a l'hora de plantejar les activitats d'aprenentatge les característiques de l'alumnat que les rebrà, contemplar les pràctiques com una activitat docent obligatòria que permetrà als alumnes entrar en contacte amb el món laboral i promoure activitats que facilitin la inserció laboral. També caldria promoure que dins de l'oferta de les pràctiques, existís l'opció de treballar amb entitats socials. Aquesta possibilitat pot afavorir el desenvolupament d'uns valors molt interessants per a l'alumne. Per exemple, només per agafar-ne un de molt vigent i no estendre'ns, voldríem parlar de les pràctiques per ensenyar una llengua o el coneixement de la realitat històrica, geogràfica, administrativa i social del país a nous nadius. Si un alumne s'incorpora en aquest tipus de pràctiques de ben segur que aprendrà a ésser més solidari i crític amb el món que l'envolta. Els experts diuen que conèixer és actuar damunt de la realitat que ens envolta i que els elements i fets que acaben recordant els alumnes són aquells que van tenir una important càrrega emocional. En aquest sentit sortir del centre i fer una immersió per ajudar les persones més necessitades pot deixar una petjada emocional prou important.

Volem parlar de totes aquestes qüestions, i ho farem a partir d'exemples i dades de la Facultat de Lletres de la Universitat de Girona. Cal afegir que aquesta reflexió és possible ja que la Facultat ha acabat el procés d'acreditació dels set graus que imparteix (grau en Comunicació Cultural, grau en Filosofia, grau en Geografia, Ordenació del Territori i Gestió del Medi Ambient, grau en Història, grau en Història de l'Art, grau en Llengua i Literatura Espanyoles i grau en Llengua i Literatura Catalanes) i com a resultat d'haver recopilat un conjunt de dades i reflexions molt preuades per saber com funcionen i com poden millorar els actuals estudis de grau.

Com podem connectar amb els estudis preuniversitaris?

Hem de conèixer els nostres futurs estudiants. Són fills del mil·lenni, nascuts a l'entorn del 2000, i ens cal saber com pensen i com es mouen per poder-hi establir una connexió i un diàleg constructiu per millorar les seves capacitats culturals i intel·lectuals⁴. Els alumnes han incorporat una quarta dimensió a la seva vida i viuen permanentment connectats, i, necessàriament, hem d'arribar-hi a partir dels seus canals i amb el seu llenguatge. Sovint no pensem prou en la manera com rebran els estudiants que provenen de la secundària i que arriben a la universitat allò que preparem per a ells. Formen part d'una generació digital que té uns altres ritmes i probablement ens costa més de connectar-hi. Tenim la sort que als estudis d'humanitats s'ofereix l'oportunitat d'adquirir moltes de les habilitats i competències que es requereixen als estudiants del segle XXI: la capacitat de comprensió i d'expressió oral i escrita, la capacitat de síntesi, el pen-

(4) Disponible a: <https://meius.wordpress.com> (accés: 6.12.2016).

sament crític, la capacitat d'elaboració de continguts, l'habilitat per estructurar un relat, el rigor lingüístic i acadèmic... De fet, sigui quina sigui la disciplina que escullin a la universitat, aquestes competències les hauran de poder demostrar a l'hora d'accedir al mercat laboral.

Els estudiants que ens arriben ho volen tot a un clic, busquen la immediatesa i requereixen de nosaltres resposta ràpida. Els costa de concentrar-se, davant el munt d'estímuls que tenen al davant. Han adquirit la flexibilitat mental que els permet ser multitasca, però tendeixen a avorrir-se aviat, i no estan disposats a escoltar allò que no els interessi, si no hi troben sentit. Els professors hem d'aconseguir acostar-nos-hi per fer-los reaccionar, perquè aprenguin a analitzar i interpretar la informació i transformar-la en coneixement. Hem de ser conscients que els nostres futurs estudiants pertanyen a una generació que ha crescut immersa en una crisi econòmica i de valors que els ha marcat, i que estan desconcertats davant un futur poc clar, en el qual la formació no els suposa cap garantia. El nostre paper és el d'acompanyar-los en el seu aprenentatge.

Són sobretot visuals, i això ens ha de fer decidir a incorporar la imatge i el vídeo a la docència, i a incorporar continguts literaris, artístics, històrics... en nous formats. Si ens inhibim dels avenços tecnològics que els permetrien ensenyar d'una altra manera, correm el risc de perdre aquests alumnes. Neixen noves maneres d'ensenyar des de la comprensió dels nous canals i els nous llenguatges. Constatem que els nostres adolescents viuen en una autèntica quarta dimensió, que pren la seva màxima magnitud en la seva comunicació amb els altres a través de les xarxes. Ens ho hem de prendre com un repte i una oportunitat de renovar de cap i de nou el sistema d'ensenyament-aprenentatge, perquè sigui més efectiu i d'utilitat per als futurs professionals del país.

Com podem connectar amb el món professional?

Des del nostre punt de vista, l'activitat més important per connectar l'alumnat universitari amb el món laboral són les pràctiques. Pocs graus d'humanitats tenen aquesta opció activada dins de la seva oferta docent. A la Facultat de Lletres només hi ha dos graus (Història i Geografia) de set, on les pràctiques són obligatòries per a l'alumnat. Ara bé, hi ha dos altres graus (Comunicació Cultural i Llengua i Literatura Catalanes) que les ofereixen com a optatives. Constatem que el nombre dels estudiants que es matriculen de l'assignatura de pràctiques ha anat creixent en els darrers cursos (Taula 1):

Taula 1 Alumnes per graus matriculats a l'assignatura de pràctiques

	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16
Comunicació cultural	22	32	32	48
Català	1	7	9	6
Geografia	18	19	16	17
Història	34	35	30	29
Total alumnes de pràctiques	85	93	87	100
Total alumnes matriculats	840	908	898	897

Cal recordar que darrera aquesta evolució positiva del nombre d'estudiants que fan pràctiques hi ha una notable tasca dels coordinadors i dels professors per cercar empre-

ses públiques i privades disposades a acollir els alumnes. Amb el pas dels anys aquesta activitat ha generat una important xarxa de contactes que permet connectar els estudis de la Facultat de Lletres amb l'entorn econòmic i administratiu. Només cal tenir present que el grau de Comunicació Cultural ha establert convenis de pràctiques amb 46 entitats, el grau de Geografia amb 35, el d'Història amb 37 i el grau de Llengua i Literatura Catalanes amb 2. Alguns d'aquests acords han permès als nostres estudiants treballar amb empreses de prestigi com el Sònar, L'Avenç, el Centre de Cultura Contemporània de Barcelona, TV3, Catalunya Ràdio, El Periódico de Catalunya, la Fira de Teatre al Carrer de Tàrraga...

Volem destacar, pel seu important valor solidari, les dues entitats on han fet pràctiques els estudiants del grau en Llengua i Literatura Catalanes: Càritas de Girona i l'Associació AKAN. Les seves principals tasques han estat donar suport i oferir ajuda als responsables dels cursos d'alfabetització o dels TALC (Tallers d'Acollida Lingüística i Cultural). Els TALC tenen com a objectius: proporcionar a les persones nouvingudes els elements lingüístics bàsics per a comunicar-se amb la societat que els acull i facilitar pautes culturals, administratives i socials necessàries per poder desenvolupar-se autònomament. Aquests tallers s'organitzen en diferents nivells i mòduls que pretenen oferir un mínim coneixement lingüístic i del funcionament de la salut, l'ensenyament, l'habitatge, l'espai públic, la seguretat i les emergències.

La valoració dels responsables d'aquestes entitats sobre les pràctiques del estudiants és molt positiva. Per exemple, la responsable de l'Associació AKAN ens deia:

Penso que per als nois/noies és una experiència d'aterratge, tocar realitat sempre ensenya i fa evolucionar la persona, ens llancem una mica sense xarxa perquè hi hauria tantes coses que s'haurien d'explicar, però penso que també la intuïció ajuda a descobrir què s'ha de fer, i, si res més no, els errors són sempre camí... Amb tot això vull dir que la valoració és bona, amb més bona fe que instruments reals, però crec que tothom hauria d'acarar-se a aquest món dels adults immigrants, com el nostre, tan avall i tan dur.

També els alumnes valoren molt positivament la seva experiència. Una noia que participar en els TALC ens deia:

L'últim dia de pràctiques, els alumnes em varen donar les gràcies i em van dir que havia estat molt bona professora i que els havia agradat molt com ensenyava. Per mi va ser tot un mèrit que em dediquessin aquelles paraules. Per tant valoro molt positivament aquelles pràctiques, ja que tant van aprendre els alumnes com jo.

També és molt interessant l'opinió d'aquesta alumna que va fer pràctiques a Càritas de la Bisbal d'Empordà:

S'ha obert un món nou davant meu que és el de l'Alfabetització: a la Universitat és un tema que no es tracta i per tant m'he hagut d'espavilar per explicar el català a unes persones que no parlen el teu idioma ni tampoc saben com s'ha d'agafar un llapis. A més a més, mai no hauria pensat que fos tan gratificant.

Tot seguit, voldríem parlar dels processos d'inserció laboral. Els alumnes, quan es graduen, se situen davant de la cruïlla de continuar els seus estudis amb un màster i potser després fer el doctorat o bé intenten compaginar la seva inserció en el món laboral amb la continuïtat dels seus estudis.

A la Facultat de Lletres i amb les dades dels cursos 2012/13 i 2013/14, observem que quasi la meitat dels estudiants que han respost a l'enquesta telefònica feta des de la secretaria de la Facultat, al cap d'un any han trobat feina (Taula 2). Una altra dada molt interessant d'aquesta enquesta telefònica és que per a un percentatge prou important, el treball que fan té a veure amb els seus estudis (Taula 3) i, el que per nosaltres és més

important, és que tant els estudiants que treballen com els que no treballen valoren amb una nota, d'entre un 6 i un 7, que la formació rebuda els ha estat útil (Taula 4)

Si d'altra part, observem les dades que aporta l'*Estudi d'inserció laboral dels Graduats d'Humanitats de les Universitats Públiques Catalanes*⁵ i que presenta una anàlisi més evolutiva, ens adonem que els graduats que ja estaven ocupats el 2005, tres anys després continuen treballant. Els que estaven a l'atur el 2005, tres anys després el 84,1 està ocupat. Per tant, els graduats universitaris en humanitats triguen més, però tenen un nivell d'inserció laboral força semblant al d'altres branques.

Taula 2. Taxa d'ocupació dels titulats a la Facultat de Lletres

	Nombre de titulats	Nombre d'enquestats	Taxa d'ocupació
Grau en Comunicació Cultural	42	35	63%
Grau en Filosofia	19	16	50%
Grau en Geografia	14	11	45%
Grau en Història	44	39	51%
Grau en Història de l'Art	21	18	56%
Grau en Llengua i Literatura Catalanes	25	19	47%
Grau en Llengua i Literatura Espanyoles	21	14	29%

Font: Facultat de Lletres

Taula 3. Taxa d'adequació dels estudis a la feina dels alumnes de la Facultat de Lletres

	Només calia ser titulat	Calia l'estudi que han cursat	La feina té a veure amb els estudis
Grau en Comunicació Cultural	18%	32%	50%
Grau en Filosofia	0%	25%	25%
Grau en Geografia	40%	20%	60%
Grau en Història	5%	35%	40%
Grau en Història de l'Art	20%	30%	30%
Grau en Llengua i Literatura Catalanes	11%	33%	33%
Grau en Llengua i Literatura Espanyoles	0%	75%	75%

Font: Facultat de Lletres

(5) Sebastián Rodríguez, Anna Prades, Lorena Bernàldez (2010) *Estudi d'inserció laboral dels graduats d'Humanitats de les universitats públiques catalanes*. Barcelona, Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya.

Taula 4. Mitjana de la valoració de la utilitat de la formació rebuda

	Els que treballen	Els que no treballen	Els que ara no treballen	Mitjana total
Grau en Comunicació Cultural	7,14	7,17	7,00	7,14
Grau en Filosofia	6,50	6,43	6,00	6,44
Grau en Geografia	7,20	7,50	7,00	7,30
Grau en Història	7,15	7,55	6,75	7,18
Grau en Història de l'Art	8,00	7,50	6,00	7,61
Grau en Llengua i Literatura Catalanes	7,33	8,22	8,00	7,79
Grau en Llengua i Literatura Espanyoles	7,75	8,00		7,93

Conclusions

Als nostres estudis, s'imposa una reflexió sobre la pràctica docent i les noves exigències. En els nous formats que s'estan plantejant per a l'educació superior, que consisteixen en una atenció personalitzada, en el treball per projectes, en la superació de reptes individuals o col·lectius, hi tenim molt a dir. Ens cal sortir cada cop més de les aules, aprendre sobre el terreny, fer sortides de camp... Tenim molt bons professors, i hem de mirar de difondre la seva docència més enllà de l'aula. Els MOOC, les classes a través de Twitter, les conferències a Youtube, poden ser uns bons aliats.

Sorgeixen nous llenguatges que incorporen la imatge al costat de la paraula escrita, com ara els «booktrailers» o els «booktubers». Aquest fet s'ha de reflectir en els estudis, cal explorar les noves possibilitats que ofereix la tecnologia i superar els límits sovint autoimposats. Què és en el fons l'aprenentatge sinó un procés per afrontar i superar reptes metodològics i de continguts?

Als nostres centres de secundària ja ha començat un moviment en aquest sentit que esdevindrà imparabile. Els professors s'han adonat que no poden continuar ensenyant de la mateixa manera que van aprendre, que necessiten tornar a connectar amb els estudiants. És per això que incorporen noves metodologies, com la gamificació o la classe invertida, que estan demostrant que es poden obtenir molt bons resultats, perquè ajuden a motivar els estudiants i els fan protagonistes del seu aprenentatge.

D'altra part, els dobles graus ens ofereixen una nova oportunitat de connectar disciplines que al món es troben imbricades, com ara l'economia i la filosofia o la geografia i el turisme, amb l'auge de la geolocalització, les aplicacions de mòbil, les rutes en realitat augmentada o la realitat virtual emergent.

Tothom està d'acord que la missió de la universitat és la formació personal i professional, sense oblidar mai els valors. Per tant, cal fomentar el pensament crític i vetllar pel comportament ètic. En el cas dels estudis de les humanitats, Norbert Billbeny emfasitza

que la finalitat de les humanitats és l'educació en humanitat, és a dir, educar en la valoració d'allò humà en si mateix abans que per a qualsevol de les seves utilitats⁶. És curiós que al llarg del text de Bilbeny no apareix la qüestió de la integració laboral o de la necessitat de les pràctiques dins del currículum docent. En ocasions, ens envaeix la sensació que relacionar-se amb el món laboral és com tocar-se les mans. Nosaltres pensem que de la mateixa manera que els estudiants de ciències i tecnologia han d'aconseguir un mínim bagatge cultural i un bon nivell competencial en l'expressió oral i escrita, no entenem perquè cal privar els estudiants d'humanitats de fer pràctiques o orientar-los per a la seva inserció laboral.

Per tant, creiem que és imprescindible que les pràctiques siguin presents com una realitat inqüestionable i, en conseqüència, han de ser obligatòries en tots els graus d'humanitats. Al mateix temps és bàsic que es realitzin, amb els alumnes del darrer curs, sessions d'inserció laboral que permetin posar en contacte els estudiants amb exestudiants que treballen. També creiem que és imprescindible promoure tallers d'iniciació a les xarxes socials, sobretot de LinkedIn, com a eina de presentació laboral. Paral·lelament a aquestes iniciatives és també bàsic establir reunions anuals entre els ocupadors dels alumnes i els professors per tal de tenir un retorn de les feines realitzades pels estudiants així com la seva opinió de la formació que reben a la universitat.

(6) Norbert Bilbeny, «Les humanitats a la universitat», *Revista del Centre d'Estudis Jordi Pujol*, 9, 2012, p. 120-135.

El reto de la enseñanza de las humanidades en la universidad: conectar con la sociedad

Resumen: En este artículo analizamos la situación de los estudios de humanidades. Aunque los retos que presenta el mundo actual conllevan la necesidad de reforzar competencias como la interpretación de la información, la capacidad de expresión oral y escrita o el pensamiento crítico, en nuestras facultades continúa bajando el número de estudiantes. Para paliar este déficit creemos que es necesaria la incorporación de nuevas metodologías docentes más acordes con las necesidades de una nueva generación de estudiantes conectados permanentemente, la apertura de la Universidad a su entorno social y empresarial para favorecer la inserción laboral y la incorporación de la obligatoriedad de las prácticas en nuestros planes de estudio.

Palabras clave: Inserción laboral, humanidades, docencia, prácticas

Le défi de l'enseignement des sciences humaines à l'université : la connexion avec la société

Résumé: Dans cet article, nous analysons la situation des études de sciences humaines à l'université. Bien que les défis soulevés par le monde actuel impliquent la nécessité de renforcer des compétences comme l'interprétation de l'information, la capacité d'expression orale et écrite ou la pensée critique, le nombre d'étudiants continue de baisser dans nos facultés. Afin de pallier ce déficit, nous estimons nécessaire, d'une part, d'introduire de nouvelles méthodologies d'enseignement qui soient plus en accord avec les besoins d'une nouvelle génération d'étudiants connectés en permanence, et d'autre part, d'ouvrir l'université à son environnement social et entrepreneurial afin de favoriser l'insertion professionnelle et l'introduction du caractère obligatoire des stages dans nos plans d'études.

Mots clés: Insertion professionnelle, sciences humaines, enseignement, stages

The challenge of teaching humanities in the university: connecting with society

Abstract: This paper analyses the current state of humanities studies in the university. While the challenges of today's world entail a need to reinforce competencies such as the interpretation of information, the capacity for spoken and written expression, and critical thinking skills, our faculties continue to see falling numbers of students. To counteract the decline, we consider it necessary to incorporate new teaching methodologies that are more in line with the needs of a new generation of permanently connected students, the university's outward opening towards its social and business environment to foster employability, and the incorporation of compulsory work placements within our course curriculums.

Keywords: Employability, humanities, teaching, work placements